

ԱԹԵՆԱԳՈՐԱՍ ԱԹԵՆԱՑԻ

**ԱԹԵՆԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՓԻԼԻՍՈՓԱ ԱԹԵՆԱԳՈՐԱՍԻ
ԽՆԴՐԱԳԻՐՆ Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱՆԵՐԻ
Մարկոս Ավրելիոս Անտոնիոսին եւ Լուկիոս Ավրելիոս Կոմմոդոսին՝
Հայոց եւ Սարմատացվոց ինքնակալ միապետներին եւ,
որ ամենից գերիվեր է, փիլիսոփաներին¹**

Սկիզբը՝ նախորդիվ

ժէ. Ի պաշտպանություն իմ գործի՝ հարկադրված եմ ներկայացնել ստույգ ապացույցներ աստվածների անունների այն առնչությամբ, որ դրանք նորելուկ են, իսկ դրանց պատկերների առնչությամբ, որ կերտված են, այսպես ասած, երեկ կամ առաջին օրը: Դուք ինքներդ՝ իբրեւ այս հնախոսություններին բոլորից քաջատեղյակ այրեր, հիանալի գիտեք դա: Այսպես, ես պնդում եմ, որ Օրփեոսը, Հոմերոսը եւ Հեսիոդոսը անուններ եւ ծննդաբանություն են տվել նրանց, ում աստվածներ են անվանում: Այդ մասին վկայում է նաեւ Հերոդոտոսը. «Կարծում եմ, որ Հեսիոդոսն ու Հոմերոսն ինձանից ավագ կլինեն ոչ ավելի քան չորս հարյուր տարով: Եւ նրանք են, որ հելլենների համար ստեղծել են աստվածների տոհմագրությունը, անուններ տվել նրանց, սահմանել նրանց մատուցվելիք պատիվները, նրանց գործունեությունը եւ նկարագրել նրանց արտաքին տեսքը»²: Իսկ նրանց պատկերները գործածության մեջ չէին, քանի դեռ չկային կերտարվեստը, գեղանկարչությունն ու քանդակագործությունը, քանի դեռ ի հայտ չէին եկել Սաբրիոս Սամոսացին, Կրատոնոս Սիկիոնացին, Կլեանթոս Կորնթացին եւ կորնթացի աղջիկը: Սաբրիոսը հորինեց գծագրությունը՝ արեգակի վրա պատկերելով նժույգի ուրվապատկերը, իսկ Կրատոնոսը՝ գեղանկարչությունը՝ սպիտակեցրած տախտակի վրա նկարելով տղամարդու եւ կնոջ ուրվապատկերներ, իսկ այն

¹ Բնագիրը տե՛ս «Антология: Ранние Отцы Церкви», Брюссель, 1988, էջ 410–449: Թարգմանչի ծանոթագրությունները հետալսու կտրվեն կարգային համարի հետ դրված աստղանիշով:

² ՀԵՐՈԴՈՏՈՍ, Պատմություն, գր. Բ., 53:

աղջիկը հնարեց կերտարվեստը. սեր տածելով մի մարդու հանդեպ՝ նա պատի վրա գծագրեց նրա քնած ուրվապատկերը, իսկ նրա հայրը, կատարյալ նմանությամբ ուրախացած (նա բրուտագործ էր), կտրեց հանեց նկարը՝ այն կավով լցնելով: Ցայսօր էլ այդ պատկերը պահվում է Կորնթոսում³:

Նրանցից հետո ապրած Դեդալոսն ու Թեոդորոս Միլետացին դրան հավելեցին արձաններ ու քանդակներ: Առհասարակ պատկերներն ու արձաններն ի հայտ եկան վերջերս, այնպես որ կարելի է ամեն աստծու վարպետին հականե-հանվանե հիշատակել: Այսպես, Արտեմիս Եփեսացու եւ Աթենասի, կամ ավելի լավ է՝ Աթիլասի (նա Աթիլա⁴ է կոչվում, ինչպես ասում են գաղտնիքներ իմացող մարդիկ, որովհետեւ հին ժամանակներում կերտվել էր ձիթենու ծառից), իսկ նրա արձանը՝ նստած վիճակում, կերտել էր Դեդալոսի աշակերտ Էնդեւսը: Ապոլլոն-Պյութիոսը Թեոդորոսի եւ Տերեկլասի ձեռքի գործն է: Ապոլլոն Դելոսացին եւ Արտեմիսը՝ Իդեկտեոսի եւ Անգելլիոնոսի, Հերա Արգոսցին եւ Սամոսացին՝ Սմիլիդոսի, իսկ մնացյալ արձանները Ֆիդասի ձեռքի գործերն են: Հետերայի տեսքով կնիդոսյան Վեներան Պրակսիտելեսի ստեղծագործությունն է, Ասկլեպոս էպիդաւրոսցին՝ Ֆիդասի աշխատանքը: Կարճ ասած՝ չկա մի արձան, որն իր գոյությունը մարդուց ստացած չլիներ: Այսպիսով, եթե նրանք աստվածներ են, ապա ինչո՞ւ ի սկզբանե գոյություն չունեին: Ինչո՞ւ են իրենց կերտողներից երիտասարդ: Ինչո՞ւ իրենց գոյության համար մարդիկ ու նրանց արվեստն էր հարկավոր: Դրանք հողի, նյութի եւ հմուտ աշխատանքի արգասիքներն են:

ԺԸ. Ոմանք, սակայն, ասում են, որ դրանք սոսկ պատկերներ են, իսկ աստվածները նրանք են, որոնց պատվին կերտվել են այդ պատկերները, որ պաղատանքները, որոնցով դիմում եմ սրանց, եւ զոհերը նվիրված են աստվածներին եւ մատուցվում են հանուն նրանց, քանզի դժվար է աստվածներին բացահայտ⁵ տեսնել, եւ իբրեւ այս բանի արդար հաստատում՝ որոշ կուռքերի գործողություններն են պատկերում: Այդ իսկ պատճառով ուսումնասիրենք, թե ինչ գործություն է ամփոփված աստվածների անուններում: Բայց նախքան ուսումնասիրությունը ձեռնամուխ լինելը, խնդրում եմ Ձեզ, ո՛վ մեծափառ ինքնակալներ, ներել ուղիղ

³ Տե՛ս նաեւ Պլինիոս Ավագ, Բնական պատմություն, Լե., 12:

⁴ Ἀθηλας այսինքն՝ մի կրծքով՝ ամազոնուհիների նման:

⁵ Հոմերոս, Իլիական, Ի., 131:

դատողություններ անող մարդուն: Ես միտք ունեմ ոչ թե դիմակազերծել կուռքերին, այլ զրպարտությունները հերքելով՝ արդարացնել մեր հավատքը: Դուք Ձեր իսկ օրինակով կարող եք երկնքի արքայության մասին պատկերացում կազմել, քանզի ինչպես Ձեզ՝ ի վերուստ թագավորություն ստացած հորն ու որդուն, ինչպես ասում է մարգարեական հոգին. «Թագավորի սիրտը Աստծու ձեռքում է»⁶, ամեն ինչ հնազանդվում է [Ձեզ], այդպես էլ ամեն ինչ հնազանդվում է Աստծուն եւ Նրա Խոսքին՝ իբրեւ Նրանից անբաժան Որդուն: Արդ, նախեւառաջ ուշադրություն դարձրե՛ք հետեւյալին: Ոչ թե աստվածները, ինչպես ասում են, ի սկզբանե կային, այլ նրանցից յուրաքանչյուրը ծնվեց այնպես, ինչպես որ մենք ենք ծնվում: Այս հարցում բոլորը համակարծիք են: Այսպես, Հոմերոսն ասում է. «Անմահների հայրը Օվկիանոսն է, եւ մայրը՝ Թետիսը»⁷:

Իսկ Օրփեոսը, որն առաջինն էր հնարել աստվածների անունները, շարադրել էր նրանց ծննդաբանությունը եւ պատմել նրանցից յուրաքանչյուրի սխրանքները, եւ ամենավստահելի աստվածաբանն էր համարվում, այնպես որ նրան շատ հարցերում հետեւում էր Հոմերոսը հատկապես աստվածների հարցում, աստվածների ծնունդը ջրից է դուրս բերում. «Օվկիանոսը, որը ծնող հայր է բոլոր արարածոց առհասարակ»⁸:

Ջուրը, ըստ նրա ուսմունքի, ամենայն ինչի սկիզբն է. ջրից առաջացավ տիղմը, իսկ դրանից՝ վիշապ-կենդանին, որին սերտաճեց առյուծի գլուխը, իսկ այս երկու գլուխների մեջտեղում [չ]աստծու երեսն էր՝ Հերակլեսի կամ Կրոդոսի [բն. այսպ.] անվամբ⁹: Այս Հերակլեսը արտասովոր մեծության ձու ծնեց, որը երբ լցվեց, ծնողի ուժեղ ճնշման ազդեցությամբ, երկու մասի տրոհվեց. վերին մասը երկնքի տեսքն ընդունեց, իսկ ներքինը՝ երկրի: Այսպես առաջացավ մարմնեղեն դիցուհի երկիրը: Երկիրը, երկրի հետ միախառնվելով, կյանքի կոչեց երեք կանանց՝ Կլոթոյին, Լաբեսիսին ու Ատրոպեին եւ հարյուրձեռքանի այրերի՝ Կոտտիս Գիգոասին, Բրիարեոսին եւ Կիկլոպներին, Բրոնտեոսին, Ստերոպեոսին եւ Արգեսին: Իմանալով, որ այդ զավակները իրեն զրկելու են իշխանությունից՝ կապկպում ու տարտարոսն է նետում նրանց: Ուստի ցասումով լցված երկիրը Տիտաններ է կյանքի կոչում. «Պատվարժան Գեան ծնեց երկնային

⁶ Առակ, ԻԱ. 1:

⁷ Հոսեբոս, Իլիական, ԺԲ., 302. տե՛ս Հոսեբոս, Հորդորներ առ հելլենս, գլ. Բ.:

⁸ Տե՛ս Հոսեբոս, Իլիական, ԺԴ., 246: Տե՛ս Հոսեբոս, Հորդորներ առ հելլենս, գլ. Ե.:

⁹ Այսինքն՝ վիշապի կամ առյուծի գլուխների միջեւ:

զավակների, որոնց Տիտաններ կոչեցին, քանզի դրանք վրեժ էին լուծում աստղազարդ երկնքից»¹⁰:

ԺԹ. Այսպիսին է եւ տիեզերքի, եւ հեթանոսների պաշտած աստվածների նախասկզբնական ծագումը: Ինչ է այս ամենից հետեւում: Այն, որ աստվածություն համարվող ամեն մի էակ կեցություն սկիզբ ունի: Իսկ եթե կար ժամանակ, երբ նրանք չկային, ինչպես այդ իսկ են վկայում նրանց մասին պատմողները, ապա դրանք աստվածներ չեն: Արդ, անսկիզբը հավերժ է, իսկ այն, ինչ կեցություն է ստացել, ենթակա է քայքայման: Ասում եմ այն, ինչ փիլիսոփաներն են ասում. «Հարկ է զանազանել այն, ինչ մշտագո ու անսկիզբ է, եղականից, որ երբեք գոյավոր չի եղել»¹¹:

Մտահասանելիի եւ զգայականի շուրջ խորհրդածելիս՝ Պլատոնն ուսուցանում է, որ մտահասանելին՝ մշտագոն, սկիզբ չունի, իսկ անգո՝ զգայականը, կեցություն է ստացել ժամանակի մեջ եւ սկիզբ ու վերջ ունի: Նույն կերպ եւ ստորկյաններն են ասում, որ ամեն ինչ հոր ճարակ կդառնա եւ կրկին գոյություն կկոչվի, քանի որ աշխարհը այլ սկիզբ կստանա:

Եթե, ըստ նրանց կարծիքի, երկու պատճառ լինելով հանդերձ, մեկը գործուն ու կառավարող, այսինքն՝ տնօրինություն, մյուսը՝ տառապող ու փոփոխական, այսինքն՝ նյութ, այդուհանդերձ, անհնար է, որ սկիզբ ստացած աշխարհը՝ տնօրինված լինելով հանդերձ, անփոփոխ մնար, ապա ինչպես կարող են անփոփոխ մնալ աստվածները, որոնք ի բնե գոյություն չունեին, այլ կեցության սկիզբ են առել:

Ինչո՞վ են, ուրեմն, ջրից ստեղծված այդ աստվածները ջրից լավ: Բայց եւ ջուրն ամենի սկիզբը չէ, ինչպես նրանք են կարծում, քանզի պարզ ու համասեռ տարրերից ի՞նչ կարող էր առաջանալ: Նյութը վարպետի, իսկ վարպետը նյութի կարիքն ունի: Եւ ի՞նչ կերպ առանց նյութի ու վարպետի ձեւեր կառաջանային: Հիմնավոր չէ նաեւ այն, որ իբրեւ թե նյութը Աստծուց հին է ժամանակով, որովհետեւ առաջ բերող պատճառն անհրաժեշտաբար պիտի գոյություն ունենա նախքան այն, ինչ նրանից է առաջանում:

Ի. Եթե աստվածների մասին նրանց անհեթեթ ուսմունքը սահմանափակվեր սոսկ նրանով, որ աստվածներին ջրից ծնված ու կյանքի կոչված համա-

¹⁰ Այս բանաստեղծությունները Օրփեոսի երգերի շարքում են (տե՛ս G. HERMANN (Hrsg.), Orphica, Leipzig, 1805):

¹¹ ՊԼԱՏՈՆ, Տիմեոս, տե՛ս ՀՈՒՍԻՆՈՍ, Հորդորներ առ հելլենս, գլ. ԻԲ.:

րեին, ապա ես, ապացուցելով, որ ամենայն սկիզբ առած բան ապականացու է, կանդորադառնայի մեր դեմ հարուցած այլ մեղադրանքներին եւս:

Նրանք, սակայն, դրանից բացի, նրանց մարմնեղեն ձեւերով եւս օժտում են: Հերակլես աստծուն գալարվող վիշապի¹² տեսքով են պատկերում, ուրիշներին հարյուրձեռքանի անվանում, իսկ Զեւսի դստեր մասին, որին նա լույս աշխարհ էր բերել Հռեա կամ Դեմետրա մորից, ասում են, որ, բացի երկու սովորական աչքերից, եւս երկուսն ուներ ճակատի վրա, թռչնի կտուց՝ պարանոցի հետին մասում եւ եղջյուրներ: Իր երեխայի հրեշավորությունից սարսափահար եղած Հռեան փախչում է եւ կուրծք չի տալիս նրան: Այդ պատճառով էլ նա խորհրդավորապես Աթիլաս է կոչվում, իսկ սովորաբար Պրոզերպինա եւ Կորա: Բիբի (Κόρη) պատճառով Կորա է կոչվում նաեւ Աթենասը, որը, ի միջի այլոց, չի նույնանում Պրոզերպինայի հետ: Ընդ որում, նրանց սխրանքները, ինչպես կարծվում է, ճշտությամբ են նկարագրված: Այսպես, իբրեւ թե Քրոնոսը կտրել է իր հոր ամոթույքը, նրան մարտակառքից տապալել, սպանել արական սեռի իր երեխաներին ու խժուել, իսկ Զեւսը, իր հորը կապելով, տարտարոսը նետեց այնպես, ինչպես Ուրանոսն իր զավակներին. նա իշխանության համար պատերազմել է տիտանների դեմ եւ հետապնդել իր մայր Հռեային այն բանի համար, որ չի ցանկացել ամուսնանալ իր հետ: Իսկ երբ նա վիշապուհի դարձավ, նա եւս, վիշապ դառնալով, կենակցեց նրա հետ՝ նրան կապելով այսպես կոչված հերկուլեսյան օղակով, որի միախառնման խորհրդանիշը Հերմեսի գավազանն է: Հետո նա արյունապղծություն գործեց իր դստեր՝ Պրոզերպինայի հետ եւ վիշապի տեսքով բռնաբարեց նրան, որից եւ ունեցավ իր որդի Դիոնիսոսին: Այսպիսով՝ հարկ է, համենայն դեպս, ասել հետեւյալը. ինչ բարի եւ օգտակար բան կա այս պատումներում, որ մենք կարողանայինք հավատալ, որ իբր Քրոնոսը, Զեւսը, Կորան եւ այլք աստվածներ են: Միթե նրանց մարմնական ձեւերը: Ո՞վ խոհեմ կամ մտածող մարդկանցից կհավատա, որ քարբը աստծուց է ծնվել: Օրփեոսն ասում է. «Փանիսը մեկ այլ երեխա ծնեց՝ [մոր իսկ] սրբազան արգանդից սարսափելի՝ սարսափազդու տեսքով քարբ օձի, որի գլխին մազեր կային եւ դեմքով բարետես էր, իսկ մնացյալ մասերը՝ պարանոցի վերին ծայրից սկսյալ, նման էին սարսափազդու վիշապի»¹³:

¹² Այս տեսքով էին եգիպտացիները պատկերում աշխարհն ստեղծողին, որը հույների համար Հերակլեսն էր:

¹³ Տե՛ս Հերմանի գրքի օրփեոսյան պարբերությունների միջեւ, Orphic P.:

Կամ ո՞վ կընդունի, որ այդ նույն Փանիսը անդրանիկ աստվածն է, քանզի ձվից է ելել, վիշապի մարմին կամ տեսք ունեն, որին կուլ էր տվել Զեւսը, որ անհասանելի մնա: Եթե նրանք ոչ մի բանով չեն տարբերվում ամենաստոր կենդանիներից, քանզի ականերեւ է, որ աստվածությունը պիտի տարբերվի երկրային արարածներից, ուրեմն նրանք աստվածներ չեն: Ուրեմն էլ ինչի՞ համար դիմենք նրանց, երբ նրանք իրենց ծնունդով իսկ հար եւ նման են անասունների ծնունդին եւ զազանակերպ ու ալլանդակ են:

ԻԱ. Եթե նույնիսկ պնդեին, թե [չ]աստվածները մարմին, արյուն, սերմ, ցասման եւ տուփանքի կրքեր ունեն, ապա այդ դեպքում եւս բոլոր այդ խոսքերը պիտի ցնորամոտություն եւ զավեշտ համարվեին: Քանզի Աստծու մեջ ո՛չ ցասում կա, ո՛չ բղջախոհություն եւ ցանկություն, ո՛չ որդեծնության սերմ: Թող, թեկուզ մարմին էլ ունենային, համենայն դեպս, թող ցասումից ու կատաղությունից վեր կանգնած լինեն, որպեսզի չերեւա Աթենասի զայրույթը.

«Զեւսի դեմ սրտմտած Աթենասը ձայն չհանեց

Մինչ ամենի մի բարկություն ցունց էր հանում նրա հոգին»¹⁴,

եւ որպեսզի Հերան այդպես չներկայանար.

«Սակայն Հերան չկարեցավ իր զայրույթը սանձահարել.

Ու սիրտը սեւ մաղձով լեցուն այս խոսքերը պոռակաց [Զեւսին]¹⁵:

Նրանք մաւե ողբից էլ վեր կանգնած պիտի լինեն.

«Մի սիրելի մարդ եմ տեսնում իմ աչքերով

Պարսպի շուրջ հալածական, որին սրտանց ցավում եմ ես»¹⁶:

Ես մաւե զայրույթին ու ողբին անձնատուր եղած մարդկանց եմ տգետ ու բիրտ համարում, բայց եթե «մարդկանց ու աստվածների հայրը» ողբում է որդուն՝ ասելով.

«Վա՛յ ինձ, մարդկանց մեջ ամենեն իմ սիրելի Սարպեդոնին

Վիճակված է հակատագրից ընկնել ձեռքով Պատրոկլեսի»¹⁷,

եւ չկարողանալով իր լաց ու կոծով փրկել նրան վտանգից.

«Ընկավ արի մի մարդ ահա՛, շֆեղ որդին Արամազդի

Սարպեդոնը, եւ չհասավ Զեւսը որդուն իր զորավիգ»¹⁸:

¹⁴ Հոմերոս, *Իլիական*, Թ., 23:

¹⁵ Հոմերոս, *Իլիական*, Դ. 24:

¹⁶ Անդ, *ԻԲ.*, 5–6:

¹⁷ Անդ, *ԺԶ.*, 443:

¹⁸ Անդ, *ԺԶ.*, 527–528:

Ուրեմն ով ասես որ չի կշտամբի խելահեղությունն այն մարդկանց, ովքեր այս հեքիաթների հիմամբ իրենք իրենց աստվածության պաշտողներ են համարում: Թող աստվածները մարմիններ ունենան, բայց վերքեր չստանան, թող Ափրոդիտեի մարմինը չվիրավորվի Դիոմեդեսի ձեռամբ.

«Ինձ Տիդես որդին խոցեց, Դիոմեդեսն ամբարտավան»¹⁹,

կամ հոգին՝ Արեսից.

«Ինչպե՞ս է միշտ անարգում ինձ, կրկնակաղիս, դուստրը

Զեսի՝ Ափրոդիտեն,

Որ կապվել է ամբարտավան Արեսի հետ գաղտնի սիրով²⁰ [ու միավորվելով՝ չֆնաղ մարմինը խոշտանգել]²¹:

Տիտանների դեմ կռվում Զեսի օգնական եւ ահեղ պատերազմիկը Դիմեդիոսից էլ թույլ է.

«Արեսի պես կատաղած էր նիզակ նոնողը»²²:

Լոի՛ր Հոմերոս. Աստված չի մոլեգնում: Այնինչ դու Նրան ինձ ներկայացնում ես ե՛ւ չարագործ, ե՛ւ մարդակոյ.

«Բոլո՞ւն Արեսի ձեռքից բռնած՝ այս խոսքերը ասաց նրան.

«Արես, Արես պարսպաֆանդ, արյունոռուշտ ու մարդակոյ»²³:

Նկարագրում ես նաեւ նրա գործած շնություններն ու կապանքները.

«Ուրախությամբ նա նրա հետ պառկեց այնտեղ մի մահիճում:

Եւ ֆնեցին նրանք ապա, մինչդեռ նրանց իսկույն եւեթ

Ամենագետ Հեփեստոսի այն նրբագույն վարմը այնքան ամուր պատեց,

Որ ոչ միայն չէր կարելի բարձրացնել այն, այլ դժվար էր շարժել անգամ

Անդամները իրենց մարմնի»²⁴:

Եւ որքան ուրիշ բազում նմանօրինակ պիղծ զառանցանքներ էլ են պատմում նրանք: Ուրանոսն ամորձատվում է, Քրոնոսը կապկապվում եւ նետվում է տարտարոս, տիտաններն ապստամբություն են բարձրացնում, Ստիգոն ընկնում է մարտի դաշտում. նրանք մինչեւ իսկ մահկանացուներ էլ են, սիրահարվում են մեկմեկու, սիրահարվում մարդկանց.

«Անքիսեսի ուստրը, որին ծնեց Ափրոդիտե աստվածուհին,

¹⁹ Անդ, Ե., 374:

²⁰ Հոմերոս, Ողիսական, Ը., 308 եւ հաջորդ համարները. Հոմերոս, Իլիական, Ե., 858:

²¹ * Փակագծերի մեջ առնված կիսատողը բացակայում է հայերեն թարգմանության մեջ, եւ այն տալիս ենք ըստ ռուս թարգմանության:

²² Հոմերոս, Իլիական, ԺԵ., 605:

²³ Անդ, Ե., 31:

²⁴ Հոմերոս, Ողիսական, Ը., 296–298:

Իդա լեռան վրա դյուցազն Անիքսեսի հետ պառկելով»²⁵:

Արդյոք չէ՞ն սիրահարվում: Չէ՞ն տառապում արդյոք: Իրապեն աստվածներ են՝ զերծ ամենայն կրքից... Իսկ եթե Աստված աստվածային տնօրինությամբ մարմնացած էլ լիներ, մի՞թե այդժամ տուփանքի ստրուկը կդառնար:

«Ոչ մի աստվածուհու եւ երկրային ոչ մի կնոջ սերը այնպես ինձ չվառեց,

Չողողեց կուրծքս երբեք, չնվանեց հոգին իմ վես

Ո՛չ Իսփոնի կինը, որին ցանկանալով մտա մի օր...

Ո՛չ գեղեցկոտն Դանայեն՝ Ակրիեսի դուստրը չֆնաղ...

Ո՛չ մեծամուն եւ հոշակված Փինիֆսի դուստրը մանկամարդ,

Ո՛չ Սեմելին, ո՛չ Ակլմենին, որոնց մտա Թեբեի մեջ

Եւ Ակլմենեն աշխարհ բերեց Հերակլեսին ուժգնասիրտ,

Իսկ Սեմեն՝ Դիոնիսին — ի խնդություն մահկանացոց...

Ո՛չ Դեմետրեն գեղազանգուր, շֆեղ բամբիջն ու գերափառ

Լետովնը վեհ,— եւ ոչ մեկին չեմ ցանկացել երբեփցե

Եւ ոչ էլ քեզ մի այլ անգամ՝ այնպես վառ, կիզիչ կրֆով,

Ինչպես որ արդ քեզ եմ տենչում բռնկված հուր մի ցանկությամբ»²⁶:

Այսպես խոսողը գոյության սկիզբ ունի, ենթակա է փայլայման եւ աստվածային ոչ մի բան իր մեջ չունի: Բացի այդ, աստվածները ծառայում են մարդկանց.

«Ով Ադմետոսի տուն արհայական, ուր ես՝ աստվածս,

համբերատար բավարարվում եմ բաժնով ստրուկներին»²⁷:

Նաեւ նախորներ են արածեցնում.

«Այդ երկիր գալով՝ ես իմ տիրոջ ցուլերն էի արածեցնում ու տունը նրա պահպանում»²⁸:

Նշանակում է Ադմետեսը աստծուց բարձր է: Ո՛վ գուշակ ու մարգարե՝ մարդկանց ապագան կանխասող: Չգուշակեցիր սիրելիիդ մահը՝²⁹ ու մինչեւ իսկ սպանեցիր ընկերոջդ՝³⁰ քո իսկ ձեռքերով:

²⁵ Անդ, Բ., 810 եւ հաջորդ համարները:

²⁶ ՀՈՄԵՐՈՍ, Իլիական, ԺԴ., 323—337: Այսպես է ասում Յուպիտերը Յունոնային կամ Հերային (տե՛ս ՀՈՒՍՏԻՆՈՍ, Հորդորներ առ հելլենս, գլ. Բ.):

²⁷ ԵՒՐԻՊԻԴԵՍ, Ալկեստա 1 եւ հաջորդ համարները՝ Ապոլլոնի խոսքերը:

²⁸ Անդ:

²⁹ Այսինքն՝ Աքիլլեսին (տե՛ս ՀՈՒՍՏԻՆՈՍ, Հորդորներ առ հելլենս, գլ. Բ.):

³⁰ Ամիքսոսի որդի Հիացինտոսը, որն անզգուշաբար սպանվել էր Ապոլլոնի ձեռամբ, երբ միասին խաղում էին:

«Իսկ ես կարծում էի,— ասում է էսքիլեսը՝ ծաղրուծանակի ենթարկելով Ապոլլոնի սուտ մարգարեությունները,— թե Ֆեբոսի շուրթերից ելած խոսքերը սուտ չեն եւ լի են մարգարեական տեսությունմբ: Նա, ով երգում է, ով ներկա է խնջույքներին, ով ասաց այս բանը, հենց նա էլ սպանեց իմ որդուն»³¹:

Շարունակությունը՝ հաջորդիվ

Ռուսերենից թարգմանությունը եւ ծանոթագրությունները՝
ԳՐԻԳՈՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆԻ

³¹ Հատված էսքիլեսի անհայտ ստեղծագործությունից: